

En ny bensinstation i Simtuna

Arkeologisk utredning

Simtuna 5:1
Simtuna socken
Enköpings kommun
Uppsala län

Maud Emanuelsson och Elin Säll

En ny bensinstation i Simtuna

Arkeologisk utredning

Simtuna 5:1
Simtuna socken
Enköpings kommun
Uppsala län

Maud Emanuelsson och Elin Säll

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2016

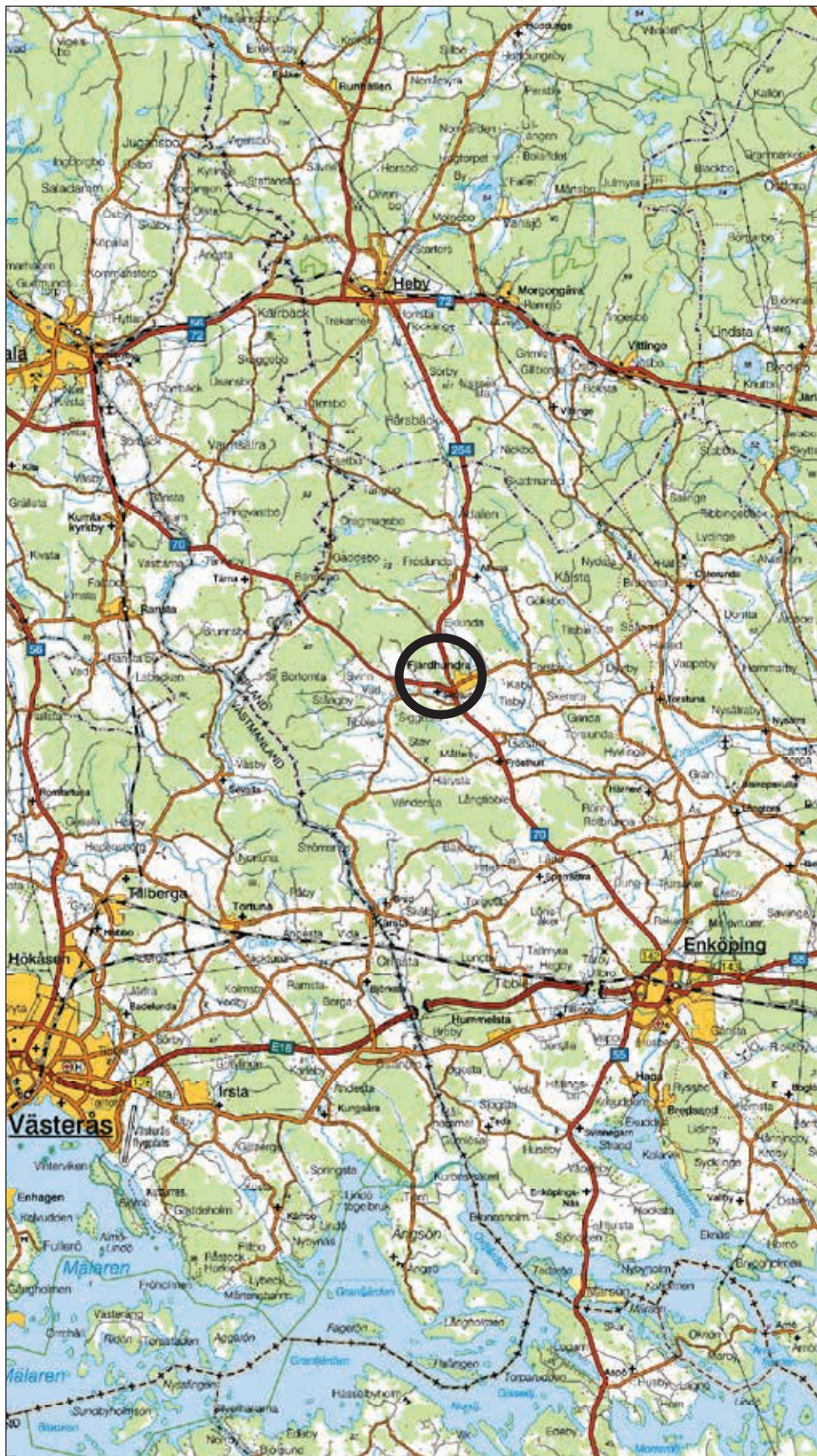
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-496-2

Tryck: Just Nu, Västerås 2016.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Ärendet	5
Syfte och målsättning	5
Genomförande och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Resultat	8
Referenser.....	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11
Bilaga 1. Schaktbeskrivningar.....	12

Figur 1. Utdrag ur Gröna kartan. Platsen för utredningen är markerad med en svart ring. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheten Simtuna 5:1 i Enköpings kommun, Uppsala län. Undersökningsområdet var 920 m² stort och beläget längs med riksväg 70 i höjd med Simtuna kyrka. Totalt grävdes 14 söschakt med en sammanlagd area av 96 m². Inget av antikvariskt intresse framkom.

Bakgrund

Ärendet

Med anledning av att Enköpings kommun hade fått in en bygglovsansökan om att få uppföra en bensinstation på fastigheten Simtuna 5:1 i Fjärdhundra samhälle, Enköpings kommun, bedömde Länsstyrelsen i Uppsala län att en egeninitierad utredning behövdes. Detta för att få ett bättre underlag för att bedöma fornlämningsfrågan. Intilliggande Simtuna 338:1 är en fyndplats för en oval spännbuckla i brons. Det är oklart var den påträffats. Uppgiften ”i en backe strax norr om landsvägen mitt för kyrkan” kan dock betyda att den framkommit något längre norrut än markeringen i FMIS visar, vilket bättre skulle motsvara landsvägens ursprungliga sträckning.

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) tilldelades uppdraget på direktval. Beslutet togs den 11 december 2015 (1st dnr 431-3636-15). Uppdragsgivare samt kostnadsansvarig var Länsstyrelsen i Uppsala län.

Syfte och målsättning

Utredningens syfte var att klargöra huruvida området berördes av någon fornlämning. Resultatet skulle sedan användas av Länsstyrelsen för fortsatt tillståndsprövning samt utgöra underlag inför en eventuell arkeologisk förundersökning.

Genomförande och metod

Fältarbetet genomfördes den 27 november 2015. Undersökningsområdets storlek uppgick till 920 m². Totalt grävdes 14 söschakt med en sammanlagd area av 96 m², vilket motsvarar 10%. Undersökningsområdet var inte utmarkerat i terrängen utan identifierades utifrån topografi och GPS-koordinater. Inom ett trädbevuxet åkerhak hade ingen gallring eller avverkning gjorts utan schakten lades mellan träden. Schakten grävdes med grävmaskin och mat- och brunjord togs skiktvis bort ned till opåverkade sedimentlager (lera och silt). Undergrunden rensades med norgehacka och i förekommande fall rensades schaktväggar med skårslev.

Schakten mättes in med GPS (Trimble Juno) samt markerades manuellt på en schaktplan i skala 1:200 för vidare bearbetning i ArcMap. Samtliga schakt beskrevs i text samt fotograferades. Arbetsföretaget i stort dokumenterades fortlöpande med digitala fotografier. Ett urval av fotografierna arkiveras. Samtliga schakt återfylldes.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet ligger i odlingslandskapet i anslutning till Lillån, som är en del av Örsundaåns vattensystem. Idag ligger området cirka 35 meter över havet vilket betyder att det för cirka 5 000 år sedan legat intill en vik av det dåtida Mälarhuset. Området kan därmed ha utnyttjats redan under neolitikum, vilket också indikeras av att lösfynd, bland annat i form av neolitiska yxor, påträffats i närheten (Simtuna 265:1).

I övrigt domineras fornlämningsbilden längs ådalarna av gravar, gravfält och boplatssindikationer från brons- och järnålder. Närmaste komplex av detta slag ligger 500 meter öster om utredningsområdet och innehåller flera gravfält, gravar, en monumental rest sten och boplatssindikationer (Simtuna 92:1, 102:1 m.fl.). Förekomsten av vapengravar och ortnamnet antyder förekomsten av en elit i närområdet (Göthberg m.fl. 2001, s. 23). Den ovala spännbuckla (Simtuna 338:1) som påträffats vid stenbrytning omedelbart norr om utredningsområdet hör till denna tid.

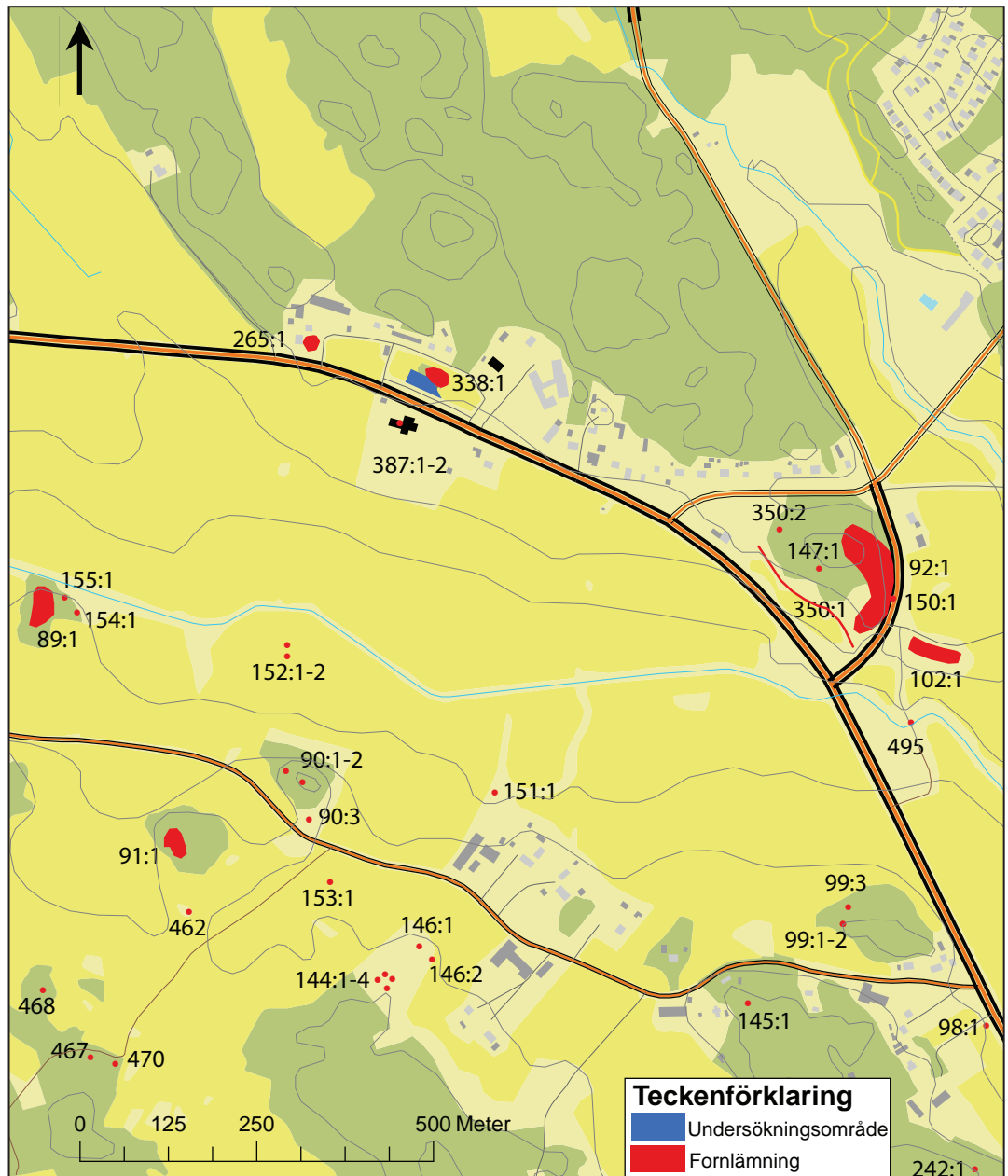
Simtuna kyrka, med senmedeltida kalkmålningar, härstammar troligen från tidig medeltid. Kyrkan ligger vid gränsen mellan flera byar, som även de har medeltida belägg.

Sammantaget gör det topografiska läget, de intilliggande fyndplatserna och den kulturhistoriska miljön att området kan innehålla lämningar från flera olika förhistoriska och historiska perioder.

RAÄ nr	Lämningstyp	Beskrivning.
89:1	Gravfält	2 högar, 6 runda stensättningar.
90:1-2	Stensättning	Runda
90:3	Skärvestenshö	
91:1	Gravfält	7 runda stensättningar.
92:1	Grav- och boplatssområde	1 skärvestenshö, 4 rösen, 15 runda stensättningar. Undersökt vid ett flertal tillfällen 1926, 1932, 1951.
98:1	Vägmärke	Milstolpe, år 1838.
99:1-2	Stensättning med rest sten	Rektangulär
99:3	Stensättningsliknande lämning	
102:1	Gravfält	9 runda stensättningar, 1 rest sten.
144:1-4	Stensättningar	4 st.
145:1	Fyndplats	Skaftålsyx
146:1-2	Fyndplats samt stensättning	Holkyxa, rund.
147:1	Gravmarkör	Rest sten
150:1	Stensättning	Rund
151:1	Naturföremål	Källa nyare tid.
152:1-2	Fyndplatser	Spjutspets i järn (ungefärlig plats, funnen år 1953) + 2 skäggyxor av järn, 2 skjutspetsar av järn varav en silverinlagd, 1 svärd fragment av klingan, 1 munbett av järn, 2 kedjor av järn, 2 hakar av järn, 1 sölja av brons. Fyndet lär ha funnits tillsammans med ett kärl, i vilket det möjligen varit inneslutet. Fyndplats är möjligen samma åker som 152:1. Funnen år 1855.
153:1	Fyndplats	Knacksten
154:1	Källa	Källa med tradition.
155:1	Övrigt	Källa
242:1	Stensättning	Röseliknande rundad
265:1	Fyndplats	Stenyxa, håleggad stenyxa, skaftålsyx samt en ev vävtyngd.
350:1	Färdväg	Vägbank
350:2	Fornlämningsliknande	Stensättning
338:1	Fyndplats	Oval spännbuckla, plats osäker.
387:1-2	Obestämb	Uppgift om gravplats + tradition om kyrkobygget kopplad till RAÄ 99
462	Fångstgrop	
467	Stensättning	Rund
468	Stensättning	Rund
470	Skärvestenshö	Ej kulturhistorisk lämning.
495	Bro	Övrig kulturhistorisk lämning.

Tabell 1. Registrerade lämningar i FMIS som redovisas på figur 2. Samtliga lämningar är registrerade i Simtuna socken.

Figur 2. Utsnitt ut digitala fastighetskartan med lämningar registrerade FMIS markerade med röd färg. Undersökningsområdet är markerat i blått. Skala 1:10000.

Jordarterna varierade inom undersökningsområdet men bestod till största delen av postglacial lera som övergick till lerblandad silt vid åkerhaket. Inom åkerhaket fanns på dess södra sida ett antal större stenblock (0,40–1,0 m i diam). Dessa var både markfasta och upplagda, flertalet ligger längs med åkerhakets kanter.

Resultat

Inget av antikvariskt intresse framkom i något av de 14 schakten. I matjorden påträffades enstaka skärvor av fajans samt tegelfragment. Dräneringsschakt framkom i fyra av sökschakten. I ett av dessa dräneringsschakt påträffades rödgods med piplerdekor ytligt. Under mat- och brunjordslagret framkom i övrigt opåverkad lera eller silt. Inom åkerhaket finns på dess södra sida ett antal större stenblock (0,40–1,0 m i diam). Dessa är både markfasta och upplagda, flertalet ligger längs med åkerhakets kanter. De upplagda stenarna bedöms vara resultatet av stenröjning från åkermarken.

Ingen fornlämning påträffades vid utredningen. KM anser att ingen ny antikvarisk åtgärd fordras. Det är dock Länsstyrelsen i Uppsala län som är beslutsfattande i frågan.

Figur 3. Schaktplan. I schakt 7, 9, 11 och 12 påträffades diken. För schaktbeskrivningar se bilaga 1. Skala 1:1000.

Figur 4. Undersökningsområdet ligger mellan åkerbakket och den smalare asfalterade vägen. Vy sett från Simtuna kyrka. Foto Maud Emanuelsson.

Figur 5. Översikt över undersökningsområdet och Simtuna kyrka. Schakt 7–9 närmast i bild. Fotograferat från nordväst av Maud Emanuelsson.

Figur 6. Arbetsbild. Schakt 14 grävs. Fotograferat från sydost av Maud Emanuelsson.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala fornminnesregistret, FMIS
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Litteratur

Göthberg, H., Wigg, A-S., Åman, E., 2001. Arkeologisk utredning, etapp 1. *Väg 70 Simtuna–Kumla*. Simtuna socken, Enköpings kommun, Uppland. Tärna, Kumla och Norrby socknar, Sala kommun, Västmanland. Upplandsmuseet. Rapport 2001:5.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	KM15128
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-3636-15
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Uppsala län
Personal:	Maud Emanuelsson (projektledare) Elin Säll
Landskap:	Uppland
Län:	Uppland
Kommun:	Enköping
Socken:	Simtuna
Fastighet:	Simtuna 5:1
Bladbeteckning fastighetskartan:	66G2AN Fjärdhundra
Koordinater:	N6627740/E607201
Höjd över havet:	34–35 m
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning
Undersökningsperiod:	27 november 2015
Undersökt yta:	96 m ²
Koordinatsystem:	Sweref99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Inmättningsmetod:	GPS, Trimble Juno
Dokumentationshandlingar:	9 digitala fotografier förvaras hos ATA (KM15128_1 t o m KM15128_9)
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs.

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

Schakt	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Area, m ²	Jordart, undergrund	Övrigt
1	3	1,5	0,50	4,5	Lerig silt	Fynd av tegel och porslin
2	3	1,5	0,35	4,5	Lerig silt	Fynd av tegel
3	7,5	1	0,35	7,5	Lerig silt	
4	7	1,5	0,35	10,5	Lerig silt	Fynd av tegel
5	4,5	1	0,40	4,5	Lerig silt	
6	4	2	0,35	8	Lerig silt	
7	7	1,5	0,40	10,5	Lera	Dike med fynd av rödgods
8	6,5	1,5	0,55	9,75	Lera	Fynd av porslin
9	6,5	1,5	0,45	9,75	Lera	Dike
10	4	1,5	0,45	6	Lera	
11	4	1,5	0,50	6	Lera	Dike
12	4	1,5	0,50	6	Lera	Dike
13	4	1,5	0,50	6	Lera	
14	4	1,5	0,40	6	Lera	